

Judikatūras krājums

TIESAS SPRIEDUMS (trešā palāta)

2012. gada 9. februārī*

Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu — Tiesību aktu tuvināšana — Intelektuālais īpašums — Autortiesības un blakustiesības — Direktīvas 93/83/EEK, 2001/29/EK, 2006/115/EK un 2006/116/EK — Līgumā paredzēta kinematogrāfiska darba izmantošanas tiesību sadalīšana starp darba galveno režisoru un producentu — Valsts tiesiskais regulējums, saskaņā ar kuru šīs tiesības ekskluzīvi tiek piešķirtas filmas producentam — Iespēja atkāpties no šīs normas ar līguma noslēgšanu starp pusēm — Secīgas tiesības uz atlīdzību

Lieta C-277/10

par lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu atbilstoši EKL 267. pantam, ko *Handelsgericht Wien* (Austrija) iesniedza ar lēmumu, kas pieņemts 2010. gada 17. maijā un kas Tiesā reģistrēts 2010. gada 3. jūnijā, tiesvedībā

Martin Luksan

pret

Petrus van der Let.

TIESA (trešā palāta)

šādā sastāvā: palātas priekšsēdētājs K. Lēnartss [*K. Lenaerts*], tiesneši J. Malenovskis [*J. Malenovský*] (referents), R. Silva de Lapuerta [*R. Silva de Lapuerta*], Dž. Arestis [*G. Arestis*] un T. fon Danvics [*T. von Danwitz*],

ģenerālvokāte V. Trstenjaka [*V. Trstenjak*],

sekretārs K. Malaceks [*K. Malacek*], administrators,

ņemot vērā rakstveida procesu un 2011. gada 5. maija tiesas sēdi,

ņemot vērā apsvērumus, ko sniedza:

- M. Lukzana [*M. Luksan*] vārdā – M. Valters [*M. Walter*], *Rechtsanwalt*,
- P. van der Leta [*P. van der Let*] vārdā – Z. van der Leta-Vangelatu [*Z. van der Let-Vangelatou*], *Rechtsanwältin*,
- Austrijas valdības vārdā – K. Pezendorferē [*C. Pesendorfer*], pārstāve,
- Spānijas valdības vārdā – N. Diasa Abada [*N. Díaz Abad*], pārstāve,

* Tiesvedības valoda – vācu.

— Eiropas Komisija vārdā – Ž. Samnada [*J. Samnadda*] un F. V. Bulsts [*F. W. Bulst*], pārstāvji,
noklausījusies ģenerālvokātes secinājumus 2011. gada 6. septembra tiesas sēdē,
pasludina šo spriedumu.

Spriedums

- 1 Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu ir par to, kā interpretēt:
  - Padomes 1992. gada 19. novembra Direktīvas 92/100/EEK par nomas tiesībām un patapinājuma tiesībām, un dažām blakustiesībām, kas attiecas uz autortiesībām intelektuālā īpašuma jomā (OV L 346, 61. lpp.), 2. un 4. pantu;
  - Padomes 1993. gada 27. septembra Direktīvas 93/83/EEK par dažu noteikumu saskaņošanu attiecībā uz autortiesībām un blakustiesībām, kas piemērojamas satelītu apraidei un kabeļu retranslācijai (OV L 248, 15. lpp.), 1. un 2. pantu;
  - Padomes 1993. gada 29. oktobra Direktīvas 93/98/EEK par autortiesību un dažu blakustiesību aizsardzības termiņu saskaņošanu (OV L 290, 9. lpp.) 2. pantu un
  - Eiropas Parlamenta un Padomes 2001. gada 22. maija Direktīvas 2001/29/EK par dažu autortiesību un blakustiesību aspektu saskaņošanu informācijas sabiedrībā (OV L 167, 10. lpp.) 2., 3. un 5. pantu.
- 2 Šis lūgums ir iesniegts par strīdu starp dokumentālas filmas galveno režisoru M. Lukzanu un šīs filmas producentu P. van der Letu par tāda līguma izpildi, ar kuru M. Lukzana esot nodevis P. van der Letam savas autortiesības un noteiktas minētās filmas izmantošanas tiesības.

Atbilstošās tiesību normas

Starptautiskās tiesības

Bernes konvencija

- 3 Bernes konvencijas par literāro un mākslas darbu aizsardzību (Parīzes 1971. gada 24. jūlija akts), redakcijā, kas izriet no 1979. gada 28. jūlija grozījumiem (turpmāk tekstā – “Bernes konvencija”), 14.a pantā ir noteikts:

“(1) Neierobežojot autortiesības uz jebkuru darbu, kurš varētu būt pārveidots vai reproducēts, kinematogrāfisks darbs tiek aizsargāts tāpat kā oriģināldarbs. Persona, kurai pieder autortiesības uz kinematogrāfisko darbu, bauda tādas pašas tiesības kā oriģināldarba autors – tas attiecas arī uz tām tiesībām, kuras paredzētas iepriekšējā pantā.

(2)

(a) Personas, kurām pieder autortiesības uz kinematogrāfisku darbu, nosaka tās valsts likumdošanas akti, kurā aizsardzība tiek pieprasīta.

- (b) Tomēr tādās Savienības valstīs, kuru likumdošanas akti attiecībā uz kinematogrāfiskiem darbiem autortiesību īpašnieku lokā ietver arī autorus, kas devuši ieguldījumu darba tapšanā, minētie autori, ja viņi uzņēmušies saistības šādu ieguldījumu dot, nav tiesīgi iebilst pret darba reproducēšanu, izplatīšanu, publisku demonstrēšanu, raidīšanu pa vadiem vai ēterā vispārējai zināšanai vai jebkādu citādu izziņošanu vispārējai zināšanai, kā arī pret šā darba teksta subtitrēšanu vai dublēšanu, ja vien nav paredzēti citādi vai īpaši noteikumi.
- (c) Jautājumu par to, vai sakarā ar iepriekšējā, “b” apakšpunkta piemērošanu minētās saistības ir vai nav noformējamās kā rakstveida līgums vai līdzvērtīgs rakstveida akts, izšķir tās valsts likumdošanas akti, kurā kinematogrāfiskā darba radītājam ir pārstāvniecība vai pastāvīga dzīvesvieta. Tomēr tās Savienības valsts likumdošanas akti, kurā aizsardzība tiek pieprasīta, var paredzēt, ka minētās saistības ir noformējamās kā rakstveida līgums vai līdzvērtīgs rakstveida akts. Valstis, kuru likumdošanas akti paredz šādus noteikumus, ar rakstveida paziņojumu par to informē ģenerāldirektoru, kurš to nekavējoties dara zināmu visām citām Savienības valstīm.
- (d) Ar terminu “citādi vai īpaši noteikumi” jāsaprot jebkuri ierobežojoši noteikumi attiecībā uz iepriekšminētajām saistībām.

(3) Ja nacionālajos likumdošanas aktos nav noteikts citādi, iepriekšējā, 2. punkta “b” apakšpunkta noteikumi, netiek piemēroti kinematogrāfiskā darba izveidošanai radīto scenāriju, dialogu un muzikālo darbu autoriem un kinematogrāfiskā darba režisoram inscenētājam. Tomēr tās Savienības valstis, kuru likumdošanas akti neietver noteikumus, kas paredz minētā 2. punkta “b” apakšpunkta piemērošanu režisoram inscenētājam, par to ar rakstveida paziņojumu informē ģenerāldirektoru, kurš to nekavējoties dara zināmu visām citām Savienības valstīm.”

WIPO līgums par autortiesībām

- 4 Pasaules intelektuālā īpašuma organizācija (WIPO) 1996. gada 20. decembrī Ženēvā pieņēma WIPO līgumu par autortiesībām. Eiropas Kopienas vārdā šis līgums tika apstiprināts ar Padomes 2000. gada 16. marta Lēmumu 2000/278/EK (OV L 89, 6. lpp.).
- 5 WIPO līguma par autortiesībām 1. panta 4. punktā ir paredzēts, ka līgumslēdzējas valstis ievēro Bernes konvencijas 1.–21. pantu.

Savienības tiesības

Direktīva 93/83

- 6 Direktīvas 93/83 1. panta 5. punktā ir paredzēts:
- “Šajā direktīvā kinematogrāfisku vai audiovizuālu darbu galvenie režisori ir atzīti par to autoriem vai par kādu no to autoriem. Dalībvalstis var paredzēt, ka citus atzīst par viņu līdzautoriem.”
- 7 Šīs direktīvas II nodaļā ar virsrakstu “Programmu apraide caur satelītu” ir ietverts 2. pants ar virsrakstu “Apraides tiesības”, un tajā ir noteikts:

“Dalībvalstis paredz autoram ekskluzīvas tiesības atļaut atklāti pārraidīt caur satelītu ar autortiesībām aizsargātus darbus saskaņā ar šajā nodaļā izklāstītajiem noteikumiem.”

Direktīva 2001/29

8 Direktīvas 2001/29 preambulas 5., 9.–11., 20., 31. un 35. apsvēruma redakcija ir šāda:

“(5) Tehnoloģijai attīstoties, jaunrades, ražošanas un izmantošanas iespējas ir palielinājušās un kļuvušas daudzveidīgākas. Kaut arī nav vajadzīgas jaunas intelektuālā īpašuma aizsardzības koncepcijas, būtu jāpielāgo un jāpapildina esošie tiesību akti attiecībā uz autortiesībām un blakustiesībām, lai tie pienācīgi atbilstu ekonomiskajam stāvoklim, piemēram, jauniem izmantošanas veidiem.

[..]

(9) Autortiesību un blakustiesību saskaņošanas pamatā jābūt augstam aizsardzības līmenim, jo šīm tiesībām ir izšķiroša nozīme intelektuālajā jaunradē. To aizsardzība palīdz nodrošināt jaunrades uzturēšanu un attīstību autoru, izpildītāju, producentu, patērētāju, kultūras, rūpniecības un visas sabiedrības interesēs. Tāpēc intelektuālais īpašums ir atzīts par īpašuma neatņemamu sastāvdaļu.

(10) Lai autori vai izpildītāji varētu turpināt savu radošo un māksliniecisko darbību, viņiem jāsaņem atbilstīga atlīdzība par viņu darbu izmantošanu, bet producentiem tā jāsaņem, lai varētu finansēt šo darbību. Lai izgatavotu produktus, piemēram, skaņu ierakstus, filmas vai multimediju produktus un sniegtu pakalpojumus, piemēram, pakalpojumus pēc pieprasījuma, vajadzīgi ievērojami ieguldījumi. Lai garantētu minētās atlīdzības pieejamību un nodrošinātu iespēju iegūt labu atdevi no ieguldījumiem, vajadzīga intelektuālā īpašuma tiesību pienācīga aizsardzība.

(11) Autortiesību un blakustiesību stingra un efektīva aizsardzības sistēma ir viens no galvenajiem veidiem, kā nodrošināt to, lai Eiropas kultūras jaunrade un producēšana saņemtu vajadzīgos resursus, un kā aizsargāt mākslas darbu radītāju un izpildītāju neatkarību un cieņu.

[..]

(20) Šīs direktīvas pamatā ir principi un noteikumi, kas jau ir paredzēti šajā jomā pašlaik spēkā esošajās direktīvas, un jo īpaši [Padomes 1991. gada 14. maija Direktīvā 91/250/EEK par datorprogrammu tiesisko aizsardzību (OV L 122, 42. lpp.), kurā grozījumi izdarīti ar Direktīvu 93/98, Direktīvā 92/100, kurā grozījumi izdarīti ar Direktīvu 93/98, Direktīvā 93/83, Direktīvā 93/98 un Eiropas Parlamenta un Padomes 1996. gada 11. marta Direktīvā 96/9/EK par datubāzu tiesisko aizsardzību (OV L 77, 20. lpp.) ..], un tā attīsta minētos principus un noteikumus un sasaista tos ar informācijas sabiedrību. Šīs direktīvas noteikumiem nebūtu jāskar minēto direktīvu noteikumi, ja vien šajā direktīvā nav paredzēts citādi.

[..]

(31) Jāsaglabā taisnīgs līdzsvars starp dažādu kategoriju tiesību subjektu tiesībām un interesēm un dažādu kategoriju tiesību subjektu un aizsargātu tiesību objektu izmantotāju tiesībām un interesēm. [..]

[..]

(35) Dažos izņēmumu vai ierobežojumu gadījumos tiesību subjektiem būtu jāsaņem taisnīga atlīdzība, ar ko tiem pienācīgi atlīdzina par viņu aizsargāto darbu vai cita tiesību objekta izmantošanu. Nosakot attiecīgās taisnīgās atlīdzības veidu, sīku procedūru un iespējamo apjomu, būtu jāņem vērā īpašie apstākļi katrā gadījumā. Novērtējot attiecīgos apstākļus, noderīgs kritērijs būtu iespējamais kaitējums, ko attiecīgā darbība nodara tiesību subjektiem. [..]”

9 Direktīvas 2001/29 1. panta 2. punktā ir paredzēts:

“Izņemot 11. pantā minētos gadījumus, šī direktīva neskar un nekādi neietekmē esošos Kopienas noteikumus, kas attiecas uz:

[..]

- b) nomas tiesībām, patapinājuma tiesībām un atsevišķām blakustiesībām intelektuālā īpašuma jomā;
- c) autortiesībām un blakustiesībām, kas piemērojamas programmu raidīšanai ēterā ar satelīta palīdzību un retranslācijai pa kabeļiem;
- d) autortiesību un atsevišķu blakustiesību aizsardzības termiņu;

[..].”

10 Šīs direktīvas 2. pantā ar virsrakstu “Reproducēšanas tiesības” ir paredzēts:

“Dalībvalstis paredz ekskluzīvas tiesības atļaut vai aizliegt tiešu vai netiešu, īslaicīgu vai pastāvīgu reproducēšanu ar jebkādiem līdzekļiem un jebkādā formā, pilnībā vai daļēji:

- a) autoriem – attiecībā uz viņu darbiem;
- b) izpildītājiem – attiecībā uz viņu sniegto priekšnesumu fiksēšanu;
- c) skaņu ierakstu producentiem – attiecībā uz viņu ierakstītajiem skaņu ierakstiem;
- d) filmu pirmo fiksāciju producentiem – attiecībā uz viņu uzņemto filmu oriģināliem un kopijām;
- e) raidorganizācijām – attiecībā uz šo organizāciju raidījumu fiksēšanu neatkarīgi no tā, vai šos raidījumus translē pa vadiem vai bez tiem, to skaitā pa kabeļiem vai ar satelīta palīdzību.”

11 Minētās direktīvas 3. pantā ar virsrakstu “Tiesības uz darbu izziņošanu un tiesības uz cita tiesību objekta publiskošanu” ir noteikts:

“1. Dalībvalstis autoriem piešķir ekskluzīvas tiesības atļaut vai aizliegt savu darbu izziņošanu, izmantojot vadus vai neizmantojot tos, tajā skaitā savu darbu publiskošanu tā, lai sabiedrības locekļi tiem var piekļūt no pašu izvēlētas vietas pašu izvēlētā laikā.

2. Dalībvalstis paredz ekskluzīvas tiesības atļaut vai aizliegt publiskošanu, izmantojot vai neizmantojot vadus, tā, lai sabiedrības locekļi tiem var piekļūt no pašu izvēlētas vietas pašu izvēlētā laikā:

- a) izpildītājiem – attiecībā uz viņu sniegto priekšnesumu fiksēšanu;
- b) skaņu ierakstu producentiem – attiecībā uz viņu ierakstītajiem skaņu ierakstiem;
- c) filmu pirmo fiksāciju producentiem – attiecībā uz viņu uzņemto filmu oriģināliem un kopijām;
- d) raidorganizācijām – attiecībā uz šo organizāciju raidījumu fiksēšanu neatkarīgi no tā, vai raidījumus translē pa vadiem vai bez tiem, to skaitā pa kabeļiem vai ar satelīta palīdzību.

3. Direktīvas 1. un 2. punktā minētās tiesības neizbeidzas līdz ar šajā pantā minēto izziņošanu vai publiskošanu.”

- 12 Šīs pašas direktīvas 5. panta ar virsrakstu “Izņēmumi un ierobežojumi” 2. punkta b) apakšpunktā un 5. punktā ir paredzēts:

“2. Dalībvalstis var paredzēt izņēmumus vai ierobežojumus 2. pantā minētajām reproducēšanas tiesībām šādos gadījumos:

[..]

- b) reproducēšana uz jebkura materiāla, ko personiskai lietošanai veic privātpersona ar mērķi, kurš ne netieši, ne tieši nav komerciāls, ar nosacījumu, ka tiesību subjekti saņem taisnīgu atlīdzību, kurā ņemta vērā 6. pantā minēto tehnoloģisko pasākumu piemērošana vai nepiemērošana attiecīgajam darbam vai tiesību objektam;

[..]

5. Šī panta 1., 2., 3. un 4. punktā paredzētos izņēmumus un ierobežojumus piemēro tikai dažos īpašos gadījumos, kas nav pretrunā ar darba vai cita tiesību objekta parasto izmantošanu un nepamatoti neskar tiesību subjekta likumīgās intereses.”

Direktīva 2006/115/EK

- 13 Direktīva 92/100 tika atcelta ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2006. gada 12. decembra Direktīvu 2006/115/EK par nomas tiesībām un patapinājuma tiesībām, un dažām blakustiesībām intelektuālā īpašuma jomā (OV L 376, 28. lpp.). Pēdējā minētajā direktīvā ir kodificētas un līdzīgā redakcijā pārņemtas Direktīvā 92/100 paredzētās normas. Ņemot vērā pamata lietas faktu rašanās laiku (2008. gada marts), Direktīva 2006/115 ir piemērojama *ratione temporis*, līdz ar to Tiesa iesniedzējtiesas uzdotos jautājumus aplūkos, ņemot vērā šo direktīvu.

- 14 Direktīvas 2006/115 preambulas 5. un 12. apsvērumā ir noteikts:

“(5) Autoru un izpildītāju mākslinieciskā jaunrade prasa atbilstīgus ienākumus kā pamatu turpmākai mākslinieciskai jaunradei, un ieguldījumi, izgatavojot fonogrammas un uzņemot filmas ir īpaši lieli un riskanti. Efektīvi nodrošināt šos ienākumus un atlīdzināt šos ieguldījumus var vienīgi ar attiecīgo tiesību subjektu piemērotu juridisku aizsardzību.

[..]

(12) Jāveic pasākumi, lai nodrošinātu to, ka neatsaucamu taisnīgu atlīdzību saņem autori un izpildītāji, kam jāpatur iespēja uzticēt šo tiesību administrēšanu viņus pārstāvošajām mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijām.”

- 15 Šīs direktīvas 2. panta 2. punktā ir paredzēts:

“Kinematogrāfisku vai audiovizuālu darbu galveno režisoru uzskata par tā autoru vai vienu no tā autoriem. Dalībvalstis var paredzēt to, ka citus atzīst par līdzautoriem.”

- 16 Atbilstoši minētās direktīvas 3. pantam ar virsrakstu “Nomas tiesību un patapinājuma tiesību subjekti un objekts”:

“1. Ekskluzīvas tiesības atļaut vai aizliegt nomu un patapināšanu pieder:

- a) autoriem attiecībā uz viņu darbu oriģināliem un kopijām;

- b) izpildītājiem attiecībā uz viņu izpildījumu fiksācijām;
- c) fonogrammu producentiem attiecībā uz viņu producētajām fonogrammām;
- d) filmu pirmo fiksāciju producentiem attiecībā uz filmu oriģināliem un kopijām.

[..]

4. Neskarot 6. punktu, ja izpildītāji ar filmas producentu individuāli vai kolektīvi noslēdz līgumu par filmas uzņemšanu, tad, ja vien līguma noteikumi nenosaka citādi, uzskata, ka izpildītāji, uz ko attiecas šis līgums, saskaņā ar 5. pantu nodevuši citiem savas nomas tiesības.

5. Dalībvalstis var paredzēt 4. punktā ietvertajai prezumpcijai līdzīgu prezumpciju attiecībā uz autoriem.

[..]”

- 17 Šis paša direktīvas 5. panta ar virsrakstu “Neatsaucamas tiesības uz taisnīgu atlīdzību” 1. un 2. punktā ir noteikts:

“1. Ja autors vai izpildītājs savas nomas tiesības, kas attiecas uz fonogrammu vai filmas oriģinālu vai kopiju, nodevis fonogrammas vai filmas producentam, šis autors vai izpildītājs patur tiesības saņemt taisnīgu atlīdzību par nomu.

2. Nav atsaucamas autoru vai izpildītāju tiesības gūt taisnīgu atlīdzību par nomu.”

Direktīva 2006/116/EK

- 18 Direktīva 93/98 tika atcelta ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2006. gada 12. decembra Direktīvu 2006/116/EK par autortiesību un dažu blakustiesību aizsardzības termiņiem (OV L 372, 12. lpp.). Pēdējā minētajā direktīvā ir kodificētas un līdzīgā redakcijā pārņemtas Direktīvā 93/98 paredzētās normas. Ņemot vērā pamata lietas faktu rašanās laiku (2008. gada marts), Direktīva 2006/116 ir piemērojama *ratione temporis*, līdz ar to Tiesa iesniedzējtiesas uzdotos jautājumus aplūkos, ņemot vērā šo direktīvu.

- 19 Direktīvas 2006/116 5. apsvērumā ir noteikts:

“Šīs direktīvas noteikumiem nebūtu jāiespaido to, kā dalībvalstis piemēro Bernes Konvencijas 14.a panta 2. punkta b), c) un d) apakšpunktu un 3. punktu.”

- 20 Šīs direktīvas 2. pantā ar virsrakstu “Kinematogrāfiski vai audiovizuāli darbi” ir paredzēts:

“1. Kinematogrāfisku vai audiovizuālu darbu galveno režisoru uzskata par to autoru vai vienu no tā autoriem. Dalībvalstis var brīvi noteikt citus līdzautorus.

2. Kinematogrāfisku vai audiovizuālu darbu aizsardzības termiņš beidzas 70 gadus pēc tam, kad mirusi pēdējā no turpmāk minētajām personām, neatkarīgi no tā, vai šī persona atzīta par līdzautoru vai ne: galvenais režisors, scenārija autors, dialogu autors un tās mūzikas komponists, kura īpaši sacerēta izmantošanai kinematogrāfiskajā vai audiovizuālajā darbā.”

Valsts tiesības

- 21 Likuma par autortiesībām (*Urheberrechtsgesetz, BGBl. 111/1936*), kurš grozīts ar Federālo Likumu, kas publicēts *Bundesgesetzblatt für die Republik Österreich I, 58/2010* (turpmāk tekstā – “*UrhG*”), 38. panta 1. punktā ir noteikts:

“Komerčiālos nolūkos veidotas filmas izmantošanas tiesības [...] pieder uzņēmuma īpašniekam (producentam). Autoram un filmas producentam katram pieder viena puse no likumā paredzētajām tiesībām saņemt atlīdzību, ciktāl tās nav neatsaucamas un filmas producers ar autoru nav vienojušies citādi. [...]”

- 22 *UrhG* 42.b panta 1. punktā ir paredzēts:

“Ja attiecībā uz darbu, ko raida ēterā un kas publiskots sabiedrībai vai ierakstīts komerčiālos nolūkos izgatavotā attēlu vai skaņas nesējā, atbilstoši tā dabai var prognozēt, ka to saskaņā ar 42. panta 2.–7. punkta noteikumiem reproducēs pašu vajadzībām vai personiskai lietošanai, ierakstot attēlu vai skaņas nesējā, tādā gadījumā autoram ir tiesības uz taisnīgu atlīdzību (atlīdzība par reproducēšanu, kas veikta uz datu nesējiem), ja datu nesēji komerčiālos nolūkos par samaksu tiek laisti tirgū valsts līmenī. Par datu nesējiem tiek uzskatīti tukši attēlu vai skaņas nesēji, kurus var izmantot šādi reproducēšanai, vai citi attēlu vai skaņas nesēji, kas tam ir paredzēti.”

Pamatlieta un prejudiciālie jautājumi

- 23 Prasītājs pamatlietā, M. Lukzans ir dokumentālās filmas ar nosaukumu “Fotos von der Front” (Frontes fotogrāfijas) par vācu kara fotogrāfijām Otrajā pasaules karā scenārija autors un galvenais režisors. Netiek apstrīdēts, ka šī dokumentālā filma, kurā tiek kritizēts kara fotogrāfijās redzamais pretrunīgums, ir kinematogrāfisks darbs, kurš šajā ziņā ir aizsargāts kā oriģināls darbs.
- 24 Atbildētājs pamatlietā, P. van der Lets, komerčiālos nolūkos nodarbojas ar kinematogrāfisku un citu audiovizuālu darbu filmēšanu.
- 25 2008. gada martā lietas dalībnieki [pamatlietā] noslēdza “režisora un autora līgumu” (audiovizuālās ražošanas līgums), kurā precizēts, ka M. Lukzans ir attiecīgās filmas scenārija autors un galvenais režisors un ka P. van der Lets producē un sagatavo minēto filmu. M. Lukzans piešķīra P. van der Letam visas autortiesības un/vai blakustiesības uz šo filmu. Tomēr skaidri netika piešķirtas noteiktas tiesības uz darba izmantošanas veidiem, proti, publiskošanu ciparu tīklos, kā arī tiesības uz pārraidīšanu “closed circuit television”, kā arī “pay TV”, t.i., uz (šifrētu) pārraidīšanu par atsevišķu samaksu šauram lietotāju lokam.
- 26 Turklāt līgumā nebija ietverts neviens skaidrs noteikums par tādām tiesībām saņemt likumā paredzēto atlīdzību, kā, piemēram, atlīdzību par reproducēšanu uz datu nesējiem, kas minēti *UrhG* 42.b panta 1. punktā (“Leerkassettenvergütung”, burtiski tulkojot – “tukšo kasešu atlīdzība”).
- 27 Pamatlieta ir radusies tā fakta dēļ, ka producers P. van der Lets attiecīgo filmu ļāva publiskot arī internetā, piešķirot šajā ziņā tiesības *Movieurope.com*. Tādējādi filmu varēja ielādēt no šīs interneta vietnes “video on demand” formātā. Produceris filmas reklāmas rullīti bija padarījis pieejamu arī internetā, ievietojot to *YouTube* vietnē un nodevis “pay TV” tiesības *Scandinavia TV*.
- 28 Šādos apstākļos režisors M. Lukzans pret producentu P. van der Letu cēla prasību iesniedzējtiesā. Viņš apgalvo, ka, ņemot vērā izmantošanas veidus, uz kuriem saskaņā ar līgumu ir tiesības M. Lukzanam (pārraidīšanas tiesības šauram lietotāju lokam “video on demand” un “pay TV” ceļā), producenta veiktā filma, par kuru ir strīds pamatlietā, izmantošana rada minētā līguma un režisora autortiesību pārkāpumu.

- 29 Atspēkojot šos argumentus, P. van der Lets norāda, ka, pamatojoties uz *cessio legis* noteikumu, kas ir paredzēts *UrhG* 38. panta 1. punkta pirmajā teikumā, viņam kā filmas producentam pieder visas ekskluzīvās darba izmantošanas tiesības uz attiecīgo filmu un vienošanās, kurās šis noteikums netiek ievērots, vai pasākums ar līdzvērtīgu iedarbību neesot spēkā.
- 30 P. van der Lets turklāt apgalvo, ka viņam piederot arī *UrhG* paredzētās tiesības saņemt atlīdzību, it īpaši “atlīdzību par reproducēšanu uz datu nesējiem”, jo tām ir tāda pati būtība kā izmantošanas tiesībām. Līdz ar to saistībā ar līgumu, kurš tam piešķir visas filmas izmantošanas tiesības, viņam ir tiesības arī uz visām likumā paredzētām tiesībām saņemt atlīdzību. P. van der Lets tik tiešām apgalvo, ka viņš kā producers pamatoti var saņemt ne tikai pusi no likumā paredzētajām tiesībām uz atlīdzību atbilstoši *UrhG* 38. panta 1. punkta otrajam teikumam, bet arī atbilstoši šim pašam pantam principā filmas autoram (M. Lukzanam kā režisoram) pienākošos otru pusi no tiesībām uz atlīdzību. Šai tiesību normai neatbilstoša vienošanās esot pieļaujama.
- 31 M. Lukzans šo apgalvojumu apstrīd un lūdz iesniedzējtiesu konstatēt, ka puse likumā paredzēto tiesību uz palīdzību pieder viņam.
- 32 Atbilstoši iesniedzējtiesas norādītajam doktrīnā un Austrijas judikatūrā tiek pausts uzskats, ka *UrhG* 38. panta 1. punkta pirmajā teikumā ir paredzēta drīzāk izmantošanas tiesību sākotnēja un tieša piešķiršana vienīgi filmas producentam, nevis *cessio legis* noteikums vai šo tiesību nodošanas prezumpcija. Pamatojoties uz šādu *UrhG* 38. panta 1. punkta pirmā teikuma interpretāciju, vienošanās, kas neatbilst šim tiešas un sākotnējas piešķiršanas principam, ir spēkā neesošas.
- 33 Attiecībā uz likumā paredzētajām tiesībām saņemt atlīdzību, it īpaši “atlīdzību par reproducēšanu uz datu nesējiem”, *UrhG* 38. panta 1. punkta otrajā teikumā ir paredzēts, ka filmas producentam un autoram katram pienākas puse [likumā paredzēto tiesību uz atlīdzību], skaidri pieļaujot vienošanās, kuras šim principam neatbilst, pat attiecībā uz filmas autoram pienākošos pusi.
- 34 Šādos apstākļos iesniedzējtiesa, šķiet, uzskata, ka *UrhG* 38. panta 1. punkta pirmais un otrais teikums, tādā interpretācijā, kāda līdz šim veikta Austrijas doktrīnā un judikatūrā, ir pretrunā ar Savienības tiesībām. Tā domā, ka Savienības tiesībām atbilstoša interpretācija liktu uzskatīt, ka *UrhG* 38. panta 1. punkta pirmajā teikumā ir ieviesta atspēkojama piešķiršanas prezumpcija. Turklāt galvenajam režisoram piederošajām tiesībām uz taisnīgu atlīdzību būtu jābūt neatsaucamām. Attiecībā uz likumā paredzētajām tiesībām saņemt atlīdzību iesniedzējtiesa uzskata, ka, lai gan *UrhG* 38. panta 1. punkta otrajā teikumā puse šo tiesību tiek piešķirta filmas autoram, ko tā uzskata par taisnīgu, tomēr nedrīkstētu tikt pieļauta atkāpe no šīs sadales noteikuma.
- 35 Iesniedzējtiesa vēlas noskaidrot, vai šīs nozīmīgās *UrhG* normas, kurās neatkarīgi no līguma noteikumiem producentam tiek piešķirtas noteiktas tiesības, ir piemērojamas tādā interpretācijā, kādu Austrijas tiesas līdz šim veikušas, vai ir vajadzīga pretēja un Savienības tiesībām atbilstoša interpretācija.
- 36 Šādos apstākļos *Handelsgericht Wien* nolēma apturēt tiesvedību un uzdot Tiesai šādus prejudiciālus jautājumus:
- “1) Vai Eiropas Savienības tiesību noteikumi autortiesību un blakustiesību jomā, it īpaši Direktīvas 92/100 2. panta 2., 5. un 6. punkta, Direktīvas 93/83 1. panta 5. punkta un Direktīvas 93/98 2. panta 1. punkta noteikumi, skatot tos kopā ar Direktīvas 92/100 4. pantu, Direktīvas 93/83 2. pantu un Direktīvas 2001/29 2. un 3. pantu, kā arī 5. panta 2. punkta b) apakšpunktu, ir interpretējami tādējādi, ka reproducēšanas, pārraidīšanas pa satelītu un cita veida izziņošanas tiesību izmantošana publiskošanas veidā saskaņā ar tiesisko regulējumu tieši (sākotnēji) katrā ziņā pieder kinematogrāfiska vai audiovizuāla darba galvenajam režisoram vai citiem dalībvalstu likumdevēja noteiktiem filmu autoriem, nevis – tieši (sākotnēji) un vienīgi –

filmas producentiem; vai dalībvalstu tiesību akti, saskaņā ar kuriem darba izmantošanas tiesības saskaņā ar tiesisko regulējumu ir tieši (sākotnēji) piešķirtas vienīgi filmas producentam, ir pretrunā Savienības tiesiskajam regulējumam?

2) Gadījumā, ja atbilde uz pirmo jautājumu ir apstiprinoša:

- a) Vai saskaņā ar Savienības tiesībām arī saistībā ar citām tiesībām, kas nav nomas un patapinājuma tiesības, attiecībā uz kinematogrāfiska vai audiovizuāla darba galvenajam režisoram vai citiem dalībvalstu likumdevēja noteiktajiem filmu autoriem piederošām izmantošanas tiesībām [pirmā jautājuma] izpratnē dalībvalstu likumdevējam ir tiesības noteikt juridisku prezumpciju par tādu tiesību nodošanu producentiem un – ja tas tā ir – vai ir jāievēro Direktīvas 92/100 2. panta 5. un 6. punktā, skatot to kopā ar šīs direktīvas 4. pantu, paredzētie nosacījumi?
- b) Vai sākotnējās īpašumtiesības attiecībā uz kinematogrāfiska vai audiovizuāla darba galveno režisoru vai citiem dalībvalstu likumdevēja noteiktajiem filmu autoriem ir jāpiemēro arī dalībvalsts likumdevēja piešķirtajām tiesībām uz tādu atbilstošu atlīdzību, kāda ir tā dēvētā “tukšo kasešu atlīdzība” [“atlīdzība par reproducēšanu uz datu nesējiem”], kas ir paredzēta *UrhG* 42.b pantā, vai tiesībām uz taisnīgu atlīdzību Direktīvas 2001/29 5. panta 2. punkta b) apakšpunkta izpratnē?

3) Gadījumā, ja atbilde uz otrā jautājuma b) punktu ir apstiprinoša:

vai saskaņā ar Eiropas Savienības tiesisko regulējumu attiecībā uz darba izmantošanas tiesībām [otrā jautājuma b) punkta] izpratnē, kas pieder kinematogrāfiska vai audiovizuāla darba galvenajam režisoram vai citiem dalībvalstu likumdevēja noteiktajiem filmu autoriem, dalībvalstu likumdevējam ir tiesības noteikt juridisku prezumpciju par tādu tiesību uz atlīdzību nodošanu filmu producentiem un – ja tas tā ir – vai ir jāievēro Direktīvas 92/100 2. panta 5. un 6. punktā, skatot to kopā ar minētās direktīvas 4. pantu, paredzētie nosacījumi?

4) Gadījumā, ja atbilde uz trešo jautājumu ir apstiprinoša:

vai tāds dalībvalsts likuma tiesiskais regulējums, saskaņā ar kuru kinematogrāfiska vai audiovizuāla darba galvenajam režisoram vai citiem dalībvalstu likumdevēja noteiktajiem filmu autoriem tiek atzītas tiesības saņemt pusi no likumā noteiktās atlīdzības, tomēr no šīm tiesībām ir iespējams atkāpties un tāpēc tās nav neatsaucamas, atbilst iepriekš minētajām Eiropas Savienības tiesību noteikumiem autortiesību un blakustiesību jomā?”

Par prejudiciālajiem jautājumiem

Par pirmo jautājumu

- ³⁷ Ar savu pirmo jautājumu iesniedzējtiesa būtībā jautā, vai Direktīvas 93/83 1. un 2. panta normas, no vienas puses, un Direktīvas 2001/29 2. un 3. panta normas, skatot tās kopā ar Direktīvas 2006/115 2. un 3. pantu un Direktīvas 2006/116 2. pantu, no otras puses, ir interpretējamas tādējādi, ka tādas kinematogrāfiska darba izmantošanas tiesības, kādas tiek aplūkotas pamatlietā (pārraidīšanas pa satelītu tiesības, reproducēšanas tiesības un cita veida izziņošanas publiskošanas veidā tiesības), saskaņā ar tiesisko regulējumu tieši un sākotnēji pieder galvenajam režisoram kā minētā darba autoram. Tā jautā, vai līdz ar to iepriekš minētās normas ir pret tādu valsts tiesību aktu, ar kuru attiecīgās tiesībās saskaņā ar tiesisko regulējumu un ekskluzīvi tiek piešķirtas minētā darba producentam.

- 38 Vispirms ir jāatgādina, ka dažādās kinematogrāfiskā vai audiovizuālā darba izmantošanas tiesības tiek reglamentētas vairākās direktīvās. Pirmām kārtām Direktīvas 93/83 II daļā tiek reglamentētas tiesības pārraidīt caur satelītu. [Otrām kārtām] reproducēšanas un izziņošanas publiskošanas veidā tiesības tiek reglamentētas attiecīgi Direktīvas 2001/29 2. un 3. pantā. Visbeidzot nomas un patapinājuma tiesības ir paredzētas Direktīvas 2006/115 2. un 3. pantā.
- 39 Runājot par Direktīvas 93/83 1. panta 5. punktu, tajā ir paredzēts, ka kinematogrāfiskā vai audiovizuālā darba galvenais režisors tiek uzskatīts par autoru vai vienu no autoriem.
- 40 Tāpat, runājot par Direktīvas 2006/115 2. panta 2. punktu, tajā ir paredzēts, ka kinematogrāfiskā darba galvenais režisors tiek uzskatīts par autoru vai vienu no autoriem.
- 41 Turpretī attiecībā uz Direktīvu 2001/29 ir jāsecina, ka tajā nav nevienas skaidras norādes saistībā ar kinematogrāfiskā darba galvenā režisora statusu.
- 42 Šādos apstākļos rodas jautājums, pirmkārt, par to, kāda ir kinematogrāfiskā darba galvenā režisora situācija saistībā ar izmantošanas tiesībām, kuras tiek reglamentētas Direktīvā 2001/29.
- 43 Šajā ziņā no Direktīvas 2001/29 preambulas 20. apsvēruma izriet, ka tā ir balstīta uz principiem un noteikumiem, kuri jau ir ieviesti šajā jomā spēkā esošajās direktīvās, tostarp Direktīvā 92/100 par nomas tiesībām un patapinājuma tiesībām (tagad – Direktīva 2006/115), un Direktīvā 93/98 par autortiesību un dažu blakustiesību aizsardzības termiņu saskaņošanu (tagad – Direktīva 2006/116). Ir paredzēts, ka Direktīvā 2001/29 šie principi un noteikumi tiek attīstīti un sasaistīti ar informācijas sabiedrību. Līdz ar to Direktīvas 2001/29 normas ir jāpiemēro, neskarot šo divu pēdējo minēto direktīvu normas, izņemot gadījumu, ja Direktīvā 2001/29 ir paredzēts citādi (šajā ziņā skat. 2011. gada 4. oktobra spriedumu apvienotajās lietās C-403/08 un C-429/08 *Football Association Premier League* u.c., Krājums, I-9083. lpp., 187. un 188. punkts).
- 44 Direktīvas 2006/116 2. panta ar virsrakstu “Kinematogrāfiski vai audiovizuāli darbi” 1. punktā ir paredzēts vispārējs noteikums, saskaņā ar kuru kinematogrāfisku vai audiovizuālu darbu galveno režisoru uzskata par to autoru vai vienu no tā autoriem, tomēr dalībvalstis var brīvi noteikt citus līdzautorus.
- 45 Tādējādi šī norma ir interpretējama tā, ka neatkarīgi no jebkādas valsts tiesību izvēles kinematogrāfiskā darba galvenajam režisoram atbilstoši Direktīvai 2006/116 katrā ziņā, pretēji citiem šāda darba autoriem, ir autora statuss.
- 46 Turklāt Direktīvas 2006/116 2. panta 2. punktā ir noteikts kinematogrāfiskā vai audiovizuālā darba aizsardzības termiņš. Šajā normā ir saistoši noteikts, ka šādam darbam, tostarp tā autora vai līdzautoru un it īpaši galvenā režisora tiesībām, ir jābūt efektīvi tiesiski aizsargātām.
- 47 Tā kā Direktīvā 2001/29 nav paredzēts citādi un tās normas ir jāpiemēro, neskarot Direktīvas 2006/116 normas, kā arī Direktīvas 2006/115 normas, tostarp tās 2. panta 2. punktu, Direktīvas 2001/29 2. un 3. pants ir interpretējami tādējādi, ka tiek nodrošinātas kinematogrāfiskā darba galvenā režisora autortiesības, kuras ir paredzētas šajos pantos.
- 48 No iepriekš izklāstītā izriet, ka, ņemot vērā visas attiecīgās izmantošanas tiesības, tostarp tās, kuras ir reglamentētas Direktīvā 2001/29, kinematogrāfiskā darba galvenais režisors tiek uzskatīts par autoru vai vienu no tā autoriem.
- 49 Otrkārt, ir jānoskaidro, vai tādas kinematogrāfiskā darba izmantošanas tiesības kā pamatlietā (pārraidīšanas pa satelītu tiesības, reproducēšanas tiesības un cita veida izziņošanas publiskošanas veidā tiesības) saskaņā ar tiesisko regulējumu tieši un sākotnēji ir tā galvenajam režisoram kā minētā darba autoram, vai arī, kā tas ir izskatāmajā lietā, šīs tiesības var būt tieši, sākotnēji un ekskluzīvi minētā darba producentam.

- 50 Runājot par tiesībām pārraidīt pa satelītu, Direktīvas 93/83 2. pantā ir paredzētas autora ekskluzīvas tiesības pārraidīt pa satelītu ar autortiesībām aizsargātus darbus.
- 51 Runājot par reproducēšanas tiesībām, Direktīvas 2001/29 2. pantā par šo tiesību īpašniekiem ir atzīti autori attiecībā uz viņu darbiem un filmu pirmo fiksāciju producenti attiecībā uz viņu uzņemto filmu oriģināliem un kopijām.
- 52 Tāpat, runājot par darba izziņošanas tiesībām publiskošanas veidā, Direktīvas 2001/29 3. pantā šīs tiesības ir ieviestas autoriem attiecībā uz viņu darbiem un filmu pirmo fiksāciju producentiem attiecībā uz viņu uzņemto filmu oriģināliem un kopijām.
- 53 Tādējādi trijos iepriekšējos punktos norādītās tiesību normas sākotnēji pamatlietā aplūkotās kinematogrāfiskā darba izmantošanas tiesības piešķir galvenajam režisoram kā [darba] autoram.
- 54 Tomēr, lai gan ir šīs atvasināto tiesību normas, Austrijas valdība savos Tiesai iesniegtajos apsvērumos atsauca uz Bernes konvencijas 14.a panta par kinematogrāfiskiem darbiem 2. punkta b) apakšpunktu, lasot to kopā ar 3. punktu, kuros ir atļauts šīs pašas tiesības piešķirt vienīgi darba producentam.
- 55 No šiem noteikumiem, lasot tos kopā, patiešām izriet, ka izņēmuma kārtā saskaņā ar valsts tiesību aktu ir atļauts liegt galvenajam režisoram noteiktas kinematogrāfiskā darba izmantošanas tiesības, piemēram, tostarp reproducēšanas tiesības un izziņošanas tiesības.
- 56 Šajā ziņā vispirms ir jāatgādina, ka visas Savienības dalībvalstis ir pievienojušās Bernes konvencijai, dažas no tām pirms 1958. gada 1. janvāra un dažas – pirms pievienošanās Savienībai.
- 57 Konkrētāk attiecībā uz Bernes konvencijas 14.a pantu par kinematogrāfiskiem darbiem ir jānorāda, ka šis pants tika ieviests pēc konvencijas pārskatīšanas, kas veikta 1948. gadā Briselē un vēlāk 1967. gadā Stokholmā.
- 58 Tādējādi Bernes konvencijai piemīt starptautiskas konvencijas raksturs LESD 351. panta izpratnē, saskaņā ar kuru Līgumi neietekmē tiesības un pienākumus, ko nosaka nolīgumi, kurus pirms 1958. gada 1. janvāra un – attiecībā uz kandidātvalstīm – pirms to pievienošanās dienas viena vai vairākas dalībvalstis, no vienas puses, noslēgušas ar vienu vai vairākām trešajām valstīm, no otras puses.
- 59 Turklāt ir jānorāda, ka, lai gan Savienība nav Bernes konvencijas līgumslēdzēja puse, tomēr tai saskaņā ar *WIPO* līguma par autortiesībām, kurā tā ir līgumslēdzēja puse, kurš ietilpst tās tiesību sistēmā un kurš ir Direktīvas 2001/29 īstenošanas mērķis, 1. panta 4. punktu, ir pienākums ievērot Bernes konvencijas 1.–21. pantu (šajā ziņā skat. iepriekš minēto spriedumu apvienotajās lietās *Football Association Premier League u.c.*, 189. punkts, kā arī tajā minētā judikatūra). Līdz ar to Savienībai ir jāievēro arī Bernes konvencijas 14.a pants.
- 60 Šādos apstākļos rodas jautājums, vai šī sprieduma 50.–52. punktā minētās Direktīvas 93/83 un 2001/29 normas ir interpretējamas, ņemot vērā *WIPO* līguma par autortiesībām 1. panta 4. punktu, tādējādi, ka dalībvalsts savā valsts tiesību aktā, pamatojoties uz Bernes konvencijas 14.a pantu un atsaucoties uz tiesībām, ko šis konvencijas pants tai piešķīrot, var liegt galvenajam režisoram pamatlietā aplūkotās kinematogrāfiskā darba izmantošanas tiesības.
- 61 Šajā ziņā vispirms ir jāatgādina, ka LESD 351. panta pirmās daļas normas mērķis ir saskaņā ar starptautisko tiesību principiem precizēt, ka Līguma piemērošana neietekmē attiecīgās dalībvalsts pienākumu ievērot trešo valstu tiesības, kas izriet no pirms tās pievienošanās noslēgta nolīguma, un pildīt savas attiecīgās saistības (skat. 1995. gada 28. marta spriedumu lietā *C-324/93 Evans Medical un Macfarlan Smith, Recueil*, I-563. lpp., 27. punkts, kā arī 1997. gada 14. janvāra spriedumu lietā *C-124/95 Centro-Com, Recueil*, I-81. lpp., 56. punkts).

- 62 Tomēr, ja šāds nolīgums dalībvalstij ļauj, neuzliekot tai pienākumu, veikt pasākumu, kurš ir pretrunā Savienības tiesībām, dalībvalstij ir jāatturas veikt šādu pasākumu (šajā ziņā skat. iepriekš minēto spriedumu lietā *Evans Medical* un *Macfarlan Smith*, 32. punkts, kā arī iepriekš minēto spriedumu lietā *Centro-Com*, 60. punkts).
- 63 Šī judikatūra ir jāpiemēro *mutatis mutandis*, ja saistībā ar Savienības tiesību attīstību dalībvalsts atbilstoši agrākā starptautiskā nolīgumā paredzētajām tiesībām veikts likumdošanas pasākums izrādās pretrunā šīm [Savienības] tiesībām. Šādā situācijā attiecīgā dalībvalsts nevar atsaukties uz šo konvenciju, lai nepildītu pienākumus, kas tai radušies vēlāk atbilstoši Savienības tiesībām.
- 64 Paredzot, ka kinematogrāfiskā darba galvenais režisors tiek uzskatīts par autoru vai vienu no tā autoriem, Savienības likumdevējs ir īstenojis Savienības pilnvaras intelektuālā īpašuma jomā. Šādos apstākļos dalībvalstīm vairs nav pilnvaru ieviest normas, kuras būtu pretrunā šīm Savienības tiesiskajam regulējumam. Līdz ar to [dalībvalstis] vairs nevar atsaukties uz Bernes konvencijas 14.a pantā paredzētām tiesībām.
- 65 Turklāt ir jāsecina, ka tāds likumdošanas pasākums, kāds ir aprakstīts šī sprieduma 60. punktā, nav saderīgs ar Direktīvas 2001/29 mērķi.
- 66 No Direktīvas 2001/29 preambulas 9. apsvēruma, kurā tostarp tiek reglamentētas reproducēšanas un izziņošanas tiesības, izriet, ka Savienības likumdevējs, uzskatot, ka autortiesību aizsardzība ir būtiska intelektuālajā jaunradē, vēlējās nodrošināt autoriem augsta līmeņa aizsardzību. Tātad intelektuālais īpašums ir atzīts par īpašuma neatņemamu sastāvdaļu.
- 67 Tā kā kinematogrāfiskā darba galvenajam režisoram ir atzīts autora statuss, ar Direktīvas 2001/29 mērķi nesaderīgi būtu pieļaut, ka šim radītājam tiktu liegtas attiecīgās izmantošanas tiesības.
- 68 Visbeidzot ir jāatgādina, ka atbilstoši Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 17. panta 1. punktam ikvienai personai ir tiesības uz īpašumu, kas iegūts likumīgi, tiesības to lietot un atsavināt, kā arī tiesības attiecībā uz to dot rikojumu nāves gadījumā. Nevienam nedrīkst atņemt īpašumu, ja vien tas nav jādara sabiedrības interesēs, kā arī gadījumos un apstākļos, kuri ir paredzēti tiesību aktos, ar noteikumu, ka par zaudējumiem laikus izmaksā taisnīgu kompensāciju. Īpašuma izmantošanu var noteikt ar tiesību aktiem, ciktāl tas nepieciešams vispārējās interesēs. Šī paša panta 2. punktā ir paredzēts, ka intelektuālais īpašums tiek aizsargāts.
- 69 Ņemot vērā to, kas secināts šī sprieduma 53. punktā, kinematogrāfiskā darba galvenais režisors ir uzskatāms par tādu, kurš atbilstoši Savienības tiesībām ir likumīgi ieguvis šī darba intelektuālā īpašuma tiesības.
- 70 Šādos apstākļos fakts, ka valsts tiesību aktā [autoram] ir liegtas attiecīgās izmantošanas tiesības, nozīmē to pašu, ko liegt viņam tiesības uz likumīgi iegūtu intelektuālo īpašumu.
- 71 No iepriekš izklāstītā izriet, ka šī sprieduma 50.–52. punktā minētās Direktīvas 93/83 un 2001/29 normas nevar tikt interpretētas tādējādi, ka, ņemot vērā *WIPO* līguma par autortiesībām 1. panta 4. punktu, dalībvalsts savā valsts tiesību aktā, pamatojoties uz Bernes konvencijas 14.a pantu un atsaucoties uz tiesībām, ko šis konvencijas pants tai piešķiro, var liegt galvenajam režisoram pamatlietā aplūkotās kinematogrāfiskā darba izmantošanas tiesības, jo šāda interpretācija pirmām kārtām būtu pretrunā Savienības pilnvarām šajā jomā, turklāt tā nebūtu saderīga ar Direktīvas 2001/29 mērķi un visbeidzot tā neatbilstu prasībām, kas izriet no minētās pamattiesību hartas, kura nodrošina intelektuālā īpašuma aizsardzību, 17. panta 2. punkta.
- 72 Ņemot vērā iepriekš minētos apsvērumus, uz pirmo jautājumu ir jāatbild, ka Direktīvas 93/83 1. un 2. panta normas, no vienas puses, un Direktīvas 2001/29 2. un 3. panta normas, skatot tās kopā ar Direktīvas 2006/115 2. un 3. pantu un Direktīvas 2006/116 2. pantu, no otras puses, ir interpretējamas

tādējādi, ka tādas kinematogrāfiskā darba izmantošanas tiesības, kādas tiek aplūkotas pamatlietā (reproducēšanas tiesības, pārraidīšanas pa satelītu tiesības un cita veida izziņošanas publiskošanas veidā tiesības), saskaņā ar tiesisko regulējumu tieši un sākotnēji pieder galvenajam režisoram kā minētā darba autoram. Līdz ar to šīs normas ir interpretējamas tādējādi, ka tās ir pret tādu valsts tiesību aktu, ar kuru minētās izmantošanas tiesības saskaņā ar tiesisko regulējumu un ekskluzīvi tiek piešķirtas attiecīgā darba producentam.

Par otrā jautājuma a) punktu

- 73 Pirmām kārtām ir jāatgādina, ka Savienības likumdevējs Direktīvas 92/100 2. panta 5. punktā paredzēja nomas tiesību nodošanas kinematogrāfiskā darba producentam prezumpciju.
- 74 Direktīvas 2006/115 3. panta 4. punktā, kurā ir pārņemts Direktīvas 92/100 2. panta 5. punkta formulējums, no šī brīža ir paredzēts, ka, ja izpildītāji ar filmas producentu individuāli vai kolektīvi noslēdz līgumu par minētās filmas uzņemšanu, tad, ja vien līguma noteikumi nenosaka citādi, uzskata, ka izpildītāji, uz kuriem attiecas šis līgums, nodevuši citiem savas nomas tiesības.
- 75 Turklāt Direktīvas 2006/115 3. panta 5. punktā, kurā ir pārņemts Direktīvas 92/100 2. panta 6. punkta formulējums, dalībvalstīm tiek piešķirtas tiesības paredzēt līdzīgu prezumpciju attiecībā uz autoriem.
- 76 Ņemot vērā šo ievada precizējumu, iesniedzējtiesas jautājums ir saprotams tādējādi, ka tas būtībā attiecas uz to, vai Savienības tiesības var tikt interpretētas tādējādi, ka tajās dalībvalstīm ir noteiktas tiesības ieviest šādu nodošanas prezumpciju arī attiecībā uz tādām kinematogrāfiskā darba izmantošanas tiesībām, kādas tiek aplūkotas pamatlietā (reproducēšanas tiesības, pārraidīšanas pa satelītu tiesības un cita veida izziņošanas publiskošanas veidā tiesības), un apstiprinošas atbildes gadījumā – ar kādiem nosacījumiem.
- 77 Runājot par mērķi, kurš ir prejudiciālajā jautājumā izvirzīto Direktīvas 2006/115 normu pamatā, ir jāatsaucas uz šīs direktīvas preambulas 5. apsvērumu, kurā ir atgādināts, pirmkārt, ka autoru un izpildītāju mākslinieciskā jaunrade prasa atbilstīgus ienākumus kā pamatu turpmākai mākslinieciskai jaunradei un, otrkārt, ieguldījumi, izgatavojot fonogrammas un uzņemot filmas, ir īpaši lieli un riskanti. Efektīvi nodrošināt šos ienākumus un atlīdzināt šos ieguldījumus var vienīgi ar attiecīgo tiesību subjektu piemērotu juridisku aizsardzību.
- 78 No šī Direktīvas 2006/115 preambulas 5. apsvēruma izriet tostarp, ka ir jāatrod līdzsvars starp, pirmkārt, dažādu fizisko personu, kuras ir sniegušas ieguldījumu filmas intelektuālajā jaunradē, proti, kinematogrāfiskā darba autoru vai līdzautoru, tiesību un interešu ievērošanu un, otrkārt, filmas producenta, kurš ir uzņēmis iniciatīvu un atbildību par kinematogrāfiskā darba uzņemšanu un kurš ir uzņēmis ar šo ieguldījumu saistītos riskus, interešu ievērošanu.
- 79 Šādos apstākļos var secināt, ka Direktīvā 2006/115 nomas tiesību nodošanas filmas producentam prezumpciju tiesiskais regulējums tika ieviests, lai īstenotu vienu no mērķiem, uz kuru ir atsauce minētās direktīvas preambulas 5. apsvērumā, proti, ļaut producentam amortizēt ieguldījumus, kurus tas ir veicis kinematogrāfiskā darba uzņemšanai.
- 80 Tādējādi nodošanas prezumpcijas tiesiskajam regulējumam ir jāievēro arī kinematogrāfiskā darba galvenā režisora intereses. Šajā ziņā ir jāsecina, ka tas nekādi nav pretrunā ar tādu tiesisko regulējumu, saskaņā ar kuru autoram atbilstoši tiesiskajam regulējumam attiecībā uz savu darbu ir tiesas un sākotnējās nomas un patapinājuma tiesības. Tā kā Savienības likumdevējs ir skaidri paredzējis “ja vien līguma noteikumi nenosaka citādi” gadījumu, tas ir vēlējies, lai galvenajam režisoram tiktu saglabāta iespēja ar līguma palīdzību noligt citādi.

- 81 Līdz ar to šāds prezumpcijas tiesiskais regulējums ir ieviests atbilstoši šī sprieduma 78. punktā minētajai līdzsvara prasībai, lai nodrošinātu, ka filmas producenti saņemtu kinematogrāfiskā darba nomas tiesības, tomēr paredzot, ka galvenais režisors var brīvi rīkoties ar tiesībām, kuras tam pienākas kā autoram, lai saglabātu savas intereses.
- 82 Mērķis nodrošināt atbilstošu atlīdzību par ieguldījumu kinematogrāfiskā [darbā] ir plašāks nekā vienīgi Direktīvā 2006/115 reglamentētā nomas un patapinājuma tiesību aizsardzība, jo tas ir ietverts arī citās šajā jomā nozīmīgās direktīvās.
- 83 Tā, piemēram, Direktīvas 2001/29 preambulas 10. apsvērumā ir apstiprināts, ka vajadzīgais ieguldījums, lai ražotu tādas preces kā filmas vai multimediju produktus, ir būtisks. Tātad, lai garantētu atbilstošas atlīdzības pieejamību, ir vajadzīga intelektuālā īpašuma tiesību pienācīga tiesiskā aizsardzība (šajā ziņā skat. arī 2006. gada 13. jūlija spriedumu lietā C-61/05 Komisija/Portugāle, Krājums, I-6779. lpp., 27. punkts).
- 84 Turklāt ir jānorāda, ka Savienības likumdevējs Direktīvas 2001/29 preambulas 5. apsvērumā ir skaidri precizējis, ka būtu jāpielāgo un jāpapildina pastāvošās tiesību normas attiecībā uz autortiesībām un blakustiesībām, lai tās pienācīgi atbilstu ekonomiskajam stāvoklim, piemēram, jauniem izmantošanas veidiem, tomēr nav vajadzīgas jaunas intelektuālā īpašuma aizsardzības koncepcijas.
- 85 Šādos apstākļos, tā kā, pirmkārt, 2001. gadā Direktīvas 2001/29 pieņemšanas brīdī Savienības likumdevējs ir saglabājis vairākas intelektuālā īpašuma aizsardzības koncepcijas, kas izstrādātas agrāko direktīvu ietvaros, un tā kā, otrkārt, izskatāmajā lietā nav paredzēts citādi, ir jāuzskata, ka tas attiecībā uz minētajā direktīvā reglamentētajām izmantošanas tiesībām nav vēlējies nepiemērot tādu koncepciju kā nodošanas prezumpciju.
- 86 No iepriekš izklāstītā izriet, ka tādām nodošanas prezumpcijas tiesiskajam regulējumam, kāds tas attiecībā uz nomas un patapinājuma tiesībām bija paredzēts sākotnēji Direktīvas 92/100 2. panta 5. un 6. punktā un vēlāk būtībā pārņemts Direktīvas 2006/115 3. panta 4. un 5. punktā, būtu jābūt piemērojamam arī attiecībā uz tādām kinematogrāfiskā darba izmantošanas tiesībām, kādas tiek aplūkotas pamatlietā (pārraidīšanas pa satelītu tiesības, reproducēšanas tiesības un cita veida izziņošanas publiskošanas veidā tiesības).
- 87 Ņemot vērā iepriekš izklāstītos apsvērumus, uz otrā jautājuma a) punktu ir jāatbild, ka Savienības tiesības ir interpretējamas tādējādi, ka tajās dalībvalstīm ir noteiktas tiesības ieviest kinematogrāfiskā darba nodošanas producentam prezumpciju arī attiecībā uz tādām kinematogrāfiskā darba izmantošanas tiesībām, kādas tiek aplūkotas pamatlietā (pārraidīšanas pa satelītu tiesības, reproducēšanas tiesības un cita veida izziņošanas publiskošanas veidā tiesības), ja vien šādi prezumpcijai nav neatspējojama rakstura, kurš izslēgtu minētā darba galvenajam režisoram iespēju nolīgt citādi.

Par otrā jautājuma b) punktu

- 88 Ar savu jautājumu iesniedzējtiesa būtībā jautā, vai tiesības uz tādu atbilstošu atlīdzību, kāda ir Direktīvas 2001/29 5. panta 2. punkta b) apakšpunktā paredzētā taisnīgā atlīdzība tā sauktās “privātās kopēšanas” izņēmuma dēļ, saskaņā ar tiesisko regulējumu tieši un sākotnēji pieder galvenajam režisoram kā kinematogrāfiskā darba autoram vai līdzautoram.
- 89 Pirmām kārtām ir jāprecizē, ka, tā kā uzdots jautājums attiecas tikai uz Direktīvas 2001/29 5. panta 2. punkta b) apakšpunktā paredzēto taisnīgo atlīdzību privātās kopēšanas izņēmuma dēļ, atbilde uz to tiks sniegta tikai no reproducēšanas tiesību un ar tām saistīto tiesību uz taisnīgu atlīdzību viedokļa.

- 90 Vispirms ir jāatgādina, ka atbilstoši Direktīvas 2001/29 2. panta a) punktam dalībvalstis autoriem attiecībā uz viņu darbiem principā piešķir ekskluzīvas tiesības atļaut vai aizliegt tiešu vai netiešu, īslaicīgu vai pastāvīgu reproducēšanu ar jebkādiem līdzekļiem un jebkādā formā pilnībā vai daļēji.
- 91 Šīs pašas direktīvas 2. panta d) punktā identiskas tiesības tiek piešķirtas filmu pirmo fiksāciju producentiem attiecībā uz viņu uzņemto filmu oriģināliem un kopijām.
- 92 No tā izriet, ka gan galvenais režisors kā kinematogrāfiskā darba autors, gan producents kā atbildīgā persona par minētā darba ražošanai vajadzīgajiem ieguldījumiem saskaņā ar tiesisko regulējumu ir uzskatāmi par reproducēšanas tiesību īpašniekiem.
- 93 Turklāt atbilstoši šīs pašas direktīvas 5. panta 2. punkta b) apakšpunktam dalībvalstis var paredzēt izņēmumus no reproducēšanas tiesību īpašnieku ekskluzīvajām reproducēšanas tiesībām, ja runa ir par reproducēšanu uz jebkura materiāla, ko personiskai lietošanai veic privātpersona ar mērķi, kurš ne tieši, ne netieši nav komerciāls (tā sauktais “privātās kopēšanas” izņēmums), tomēr ar nosacījumu, ka tiek nodrošināts, ka attiecīgo tiesību īpašnieki savukārt saņem taisnīgu atlīdzību.
- 94 Tā kā kinematogrāfiskā darba galvenais režisors ir viens no šiem īpašniekiem, tad tas saskaņā ar tiesisko regulējumu tieši un sākotnēji ir uzskatāms par taisnīgas atlīdzības saņēmēju, kas maksājama privātās kopēšanas izņēmuma dēļ.
- 95 Ņemot vērā iepriekš izklāstītos apsvērumus, uz otrā jautājuma b) punktu ir jāatbild, ka Savienības tiesības ir interpretējamās tādējādi, ka galvenajam režisoram kā kinematogrāfiskā darba autoram saskaņā ar tiesisko regulējumu tieši un sākotnēji ir tiesības uz Direktīvas 2001/29 5. panta 2. punkta b) apakšpunktā paredzēto taisnīgo atlīdzību tā sauktās “privātās kopēšanas” izņēmuma dēļ.

Par trešo un ceturto jautājumu

- 96 Ar šiem jautājumiem, kuri ir izskatāmi kopā, iesniedzējtiesa būtībā jautā, vai Savienības tiesības ir interpretējamās tādējādi, ka dalībvalstīm ir tiesības noteikt kinematogrāfiskā darba nodošanas producentam prezumpciju par tādām tiesībām uz atlīdzību, kas pieder minētā darba galvenajam režisoram.
- 97 Šajā ziņā ir skaidrs, ka tāda valsts tiesību norma, kāda tiek aplūkota pamatlietā un ar kuru tiek ieviesta minētā prezumpcija, ļauj kinematogrāfiskā darba galvenajam režisoram atteikties no savām tiesībām uz taisnīgu atlīdzību.
- 98 Tādējādi vispirms ir jāpārbauda, vai Savienības tiesības ir pret tādu valsts tiesību normu, kura kinematogrāfiskā darba galvenajam režisoram ļauj atteikties no savām tiesībām uz taisnīgu atlīdzību.
- 99 Pirmām kārtām ir jāprecizē, ka, tā kā uzdotie jautājumi attiecas uz tiesībām uz atlīdzību iepriekšējā jautājuma izpratnē, uz tiem tiks atbildēts tikai no reproducēšanas tiesību un Direktīvas 2001/29 5. panta 2. punkta b) apakšpunktā paredzēto tiesību uz taisnīgu atlīdzību privātās kopēšanas izņēmuma dēļ viedokļa.
- 100 Kā tika norādīts šī sprieduma 93. punktā, no Direktīvas 2001/29 5. panta 2. punkta b) apakšpunkta izriet, ka tajās dalībvalstīs, kuras ir nolēmušas paredzēt privātās kopēšanas izņēmumu, attiecīgo tiesību īpašniekiem savukārt ir jāsaņem taisnīga atlīdzība. No šāda formulējuma izriet, ka Savienības likumdevējs nevēlējās pieļaut, ka ieinteresētās personas var atteikties saņemt minēto atlīdzību.

- 101 Turklāt, lai gan šīs direktīvas 5. panta 2. punkta b) apakšpunktā ir paredzēts izņēmums no autora ekskluzīvām sava darba reproducēšanas tiesībām, šī norma ir interpretējama šauri, kas nozīmē, ka šāds izņēmums nevar būt plašāks, nekā ir skaidri paredzēts attiecīgajā tiesību normā. Tajā ir atļauts izņēmums tikai no reproducēšanas tiesībām, un to nevar plašāk attiecināt uz tiesībām uz atlīdzību.
- 102 Konteksta ziņā šis secinājums ir pamatots ar Direktīvas 2006/115 5. panta 2. punkta, to lasot, ievērojot šīs direktīvas preambulas 12. apsvērumu, normām, kurās pārņemts attiecīgi Direktīvas 92/100 4. panta 2. punkta, to lasot, ievērojot šīs direktīvas preambulas 15. apsvērumu, teksts, uz kuru atsaucas iesniedzējtiesa. Šajās normās ir precizēts, ka autori nevar atteikties no tiesībām saņemt taisnīgu atlīdzību par nomas.
- 103 Ir skaidrs, ka Direktīvā 92/100 un 2006/115 Savienības likumdevējs ir izmantojis terminu “atlīdzība”, nevis Direktīvā 2001/29 paredzēto terminu “atlīdzība [kompensācija]”. Tomēr šī jēdziena “atlīdzība” mērķis arī ir paredzēt autoriem radītā kaitējuma atlīdzināšanu, jo tas tiek piemērots, lai kompensētu pēdējiem minētajiem nodarīto kaitējumu (šajā ziņā skat. 2011. gada 30. jūnija spriedumu lietā C-271/10 *Vereniging van Educatieve en Wetenschappelijke Auteurs (VEWA)*, Krājums, I-5815. lpp., 29. punkts).
- 104 Kā tika norādīts šī sprieduma 84. un 85. punktā, Savienības likumdevējs Direktīvas 2001/29 pieņemšanas brīdī ir saglabājis intelektuālā īpašuma aizsardzības koncepcijas, kas izstrādātas agrākajās direktīvās, izņemot gadījumu, ja nav skaidri paredzēts citādi.
- 105 Izskatāmajā lietā, runājot par tiesībām uz taisnīgu atlīdzību, kas maksājama autoriem privātās kopēšanas izņēmuma dēļ, ne no vienas Direktīvas 2001/29 normas neizriet, ka Savienības likumdevējs šo tiesību īpašniekiem ir paredzējis iespēju no tām atteikties.
- 106 Turklāt Tiesa jau ir nospriedusi, ka, ja vien šīm normām neatņem visu lietderīgo iedarbību, Direktīvas 2001/29 5. panta 2. punkta b) apakšpunkta normās dalībvalstij, kas valsts tiesībās ir ieviesusi privātās kopēšanas izņēmumu, ar tām ir noteikts pienākums attiecībā uz rezultātu tādā ziņā, ka šai valstij saskaņā ar savām pilnvarām ir jānodrošina, ka tiek faktiski iekasēta taisnīga atlīdzība, kura paredzēta, lai atlīdzinātu pārkāpto tiesību īpašniekiem nodarīto kaitējumu (šajā ziņā skat. 2011. gada 16. jūnija spriedumu lietā C-462/09 *Stichting de Thuis kopie*, Krājums, I-5331. lpp., 34. punkts). Paredzēt dalībvalstīm šādu pienākumu attiecībā uz tādu rezultātu, ka tiesību īpašnieki saņemtu taisnīgu atlīdzību, konceptuāli nonāk pretrunā ar iespēju šādam īpašniekam atteikties no šīs taisnīgās atlīdzības.
- 107 No iepriekš izklāstītā izriet, ka Savienības tiesības ir pret tādu valsts tiesību normu, ar kuru kinematogrāfiskā darba galvenajam režisoram ir atļauts atteikties no savām tiesībām uz taisnīgu atlīdzību.
- 108 Vēl jo vairāk Savienības tiesības ir interpretējamas tādējādi, ka dalībvalstīm nav tiesību noteikt kinematogrāfiskā darba neatsaucamas nodošanas producentam prezumpciju par tādām tiesībām uz atlīdzību, kas pieder minētā darba galvenajam režisoram, jo šāda prezumpcija pēdējam minētajam liegtu taisnīgas atlīdzības saņemšanu, kas paredzēta Direktīvas 2001/29 5. panta 2. punkta b) apakšpunktā. Kā tika norādīts šī sprieduma 100. punktā, galvenajam režisoram kā reproducēšanas tiesību īpašniekam obligāti ir jāsaņem minētā atlīdzība.
- 109 Ņemot vērā iepriekš izklāstītos apsvērumus, uz trešo un ceturto jautājumu ir jāatbild, ka Savienības tiesības ir interpretējamas tādējādi, ka tās neparedz dalībvalstīm tiesības noteikt kinematogrāfiskā darba nodošanas producentam prezumpciju par tādām tiesībām uz taisnīgu atlīdzību, kas pieder minētā darba galvenajam režisoram pat tad, ja šī prezumpcija ir formulēta neatsaucami vai ja ir iespējama atkāpe no tās.

Par tiesāšanās izdevumiem

110 Attiecībā uz lietas dalībniekiem šī tiesvedība ir stadija procesā, kuru izskata iesniedzējtiesa, un tā lemj par tiesāšanās izdevumiem. Izdevumi, kas radušies, iesniedzot apsvērumus Tiesai, un kas nav minēto lietas dalībnieku izdevumi, nav atlīdzināmi.

Ar šādu pamatojumu Tiesa (trešā palāta) nospriež:

- 1) Padomes 1993. gada 27. septembra Direktīvas 93/83/EEK par dažu noteikumu saskaņošanu attiecībā uz autortiesībām un blakustiesībām, kas piemērojamas satelītu apraidei un kabeļu retranslācijai, 1. un 2. panta normas, no vienas puses, un Eiropas Parlamenta un Padomes 2001. gada 22. maija Direktīvas 2001/29/EK par dažu autortiesību un blakustiesību aspektu saskaņošanu informācijas sabiedrībā 2. un 3. panta normas, skatot tās kopā ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2006. gada 12. decembra Direktīvas 2006/115/EK par nomas tiesībām un patapinājuma tiesībām, un dažām blakustiesībām intelektuālā īpašuma jomā 2. un 3. pantu un Eiropas Parlamenta un Padomes 2006. gada 12. decembra Direktīvas 2006/116/EK par autortiesību un dažu blakustiesību aizsardzības termiņiem 2. pantu, no otras puses, ir interpretējamas tādējādi, ka tādās kinematogrāfiskā darba izmantošanas tiesības, kādas tiek aplūkotas pamatlietā (reproducēšanas tiesības, pārraidīšanas pa satelītu tiesības un cita veida izziņošanas publiskošanas veidā tiesības), saskaņā ar tiesisko regulējumu tieši un sākotnēji pieder galvenajam režisoram kā minētā darba autoram. Līdz ar to šīs normas ir interpretējamas tādējādi, ka tās ir pret tādu valsts tiesību aktu, ar kuru minētās izmantošanas tiesības saskaņā ar tiesisko regulējumu un ekskluzīvi tiek piešķirtas attiecīgā darba producentam;
- 2) Savienības tiesības ir interpretējamas tādējādi, ka tajās dalībvalstīm ir noteiktas tiesības ieviest kinematogrāfiskā darba nodošanas producentam prezumpciju arī attiecībā uz tādām kinematogrāfiskā darba izmantošanas tiesībām, kādas tiek aplūkotas pamatlietā (pārraidīšanas pa satelītu tiesības, reproducēšanas tiesības un cita veida izziņošanas publiskošanas veidā tiesības), ja vien šādai prezumpcijai nav neatspēkojama rakstura, kurš izslēgtu minētā darba galvenajam režisoram iespēju noligt citādi;
- 3) Savienības tiesības ir interpretējamas tādējādi, ka galvenajam režisoram kā kinematogrāfiskā darba autoram saskaņā ar tiesisko regulējumu tieši un sākotnēji ir tiesības uz Direktīvas 2001/29 5. panta 2. punkta b) apakšpunktā paredzēto taisnīgo atlīdzību tā sauktās “privātās kopēšanas” izņēmuma dēļ;
- 4) Savienības tiesības ir interpretējamas tādējādi, ka tās neparedz dalībvalstīm tiesības noteikt kinematogrāfiskā darba nodošanas producentam prezumpciju par tādām tiesībām uz taisnīgu atlīdzību, kas pieder minētā darba galvenajam režisoram pat tad, ja šī prezumpcija ir formulēta neatsaucami vai ja ir iespējama atkāpe no tās.

[Paraksti]